

INFLATSIYA VA UNING IQTISODIY TA'SIRI

Kucharov Alisher Bozor o'g'li

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
Iqtisodiyot yo'nalishi 2-23-guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada inflyatsiya tushunchasi, uning turlari, sabablari va iqtisodiy oqibatlarini tahlil qilinadi. Shuningdek, inflyatsiyaga qarshi kurash usullari va O'zbekiston tajribasi o'rganiladi.

Kalit so'zlar: inflyatsiya, iqtisodiy ta'sir, narxlar o'sishi, pul qadrsizlanishi, inflyatsiyaga qarshi siyosat, O'zbekiston iqtisodiyoti.

Kirish

Inflyatsiya iqtisodiyotning muhim va murakkab hodisalaridan biri bo'lib, u mamlakatning iqtisodiy barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Inflyatsiya jarayoni narxlar darajasining umumiy o'sishi va pulning xarid qobiliyatining pasayishi bilan tavsiflanadi. Ushbu maqolada inflyatsiyaning mohiyati, turlari, sabablari va iqtisodiy oqibatlarini batafsil ko'rib chiqiladi.

Tahlil va muhokama

Inflyatsiyaning mohiyati va turlari

Inflyatsiya (lotincha "inflatio" — shishish) — bu tovar va xizmatlar narxlarining umumiy darajada barqaror o'sishi jarayonidir. Inflyatsiya pulning qadrsizlanishiga olib keladi, ya'ni pulning xarid qobiliyati pasayadi. Inflyatsiya turlari quyidagicha tasniflanadi:

1. Sur'atiga ko'ra:

- *Mo'tadil inflyatsiya:* Narxlar yiliga 10% gacha o'sadi. Bu holatda iqtisodiyot nisbatan barqaror bo'lib, inflyatsiya darajasi past hisoblanadi.
- *Tezlashgan inflyatsiya:* Narxlar yiliga 10% dan 50% gacha o'sadi. Bu holatda narxlar o'sishi sezilarli bo'lib, iqtisodiyotga salbiy ta'sir ko'rsatadi.
- *Giperinflyatsiya:* Narxlar yiliga 50% dan ortiq o'sadi. Bu holatda iqtisodiyot izdan chiqadi, pulning qadrsizlanishi juda tez sodir bo'ladi.

2. Namoyon bo'lish shakliga ko'ra:

- *Ochiq inflyatsiya:* Narxlar oshishi ochiq ravishda kuzatiladi va rasmiy statistikada aks etadi.
- *Yashirin inflyatsiya:* Narxlar oshishi rasmiy statistikada aks etmaydi, lekin bozorda tovarlar tanqisligi yoki sifatining pasayishi orqali namoyon bo'ladi.

3. Kelib chiqish sabablariga ko'ra:

- *Talab inflyatsiyasi:* Iste'molchilar talabining taklifdan oshib ketishi natijasida narxlar oshadi.
- *Taklif inflyatsiyasi:* Ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi (masalan, xomashyo yoki ish haqi narxlarining ko'tarilishi) natijasida narxlar oshadi.

Inflyatsiyaning sabablari

Inflyatsiyaning kelib chiqishiga turli omillar ta'sir ko'rsatadi:

- **Pul massasi oshishi:** Muomaladagi pul miqdorining ortishi narxlar oshishiga olib keladi. Agar iqtisodiyotda tovar va xizmatlar hajmi o'zgarmasa, pul massasining oshishi inflyatsiyani keltirib chiqaradi.
- **Davlat byudjeti taqchilligi:** Davlat xarajatlarining daromadlardan oshib ketishi byudjet taqchilligiga olib keladi. Bu holatda davlat qarz olish yoki qo'shimcha pul emissiyasi orqali taqchillikni qoplaydi, bu esa inflyatsiyani kuchaytiradi.
- **Ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi:** Xomashyo, energiya resurslari yoki ish haqi narxlarining oshishi ishlab chiqarish xarajatlarini ko'paytiradi, bu esa mahsulot narxlarining oshishiga olib keladi.
- **Import qilinadigan tovarlar narxining oshishi:** Chet eldan import qilinadigan tovarlar narxining oshishi ichki bozorda narxlarning oshishiga sabab bo'ladi.
- **Inflyatsion kutilmalar:** Iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilarning kelajakda narxlar oshishiga bo'lgan kutilmalari inflyatsiyani kuchaytirishi mumkin. Masalan, ishchilar ish haqlarini oshirishni talab qilishlari, ishlab chiqaruvchilar esa narxlarni ko'tarishlari mumkin.

Inflyatsiyaning iqtisodiy oqibatlarini

Inflyatsiya iqtisodiyotga turli yo'llar bilan ta'sir ko'rsatadi:

- **Iste'molchilar uchun:** Narxlarning oshishi aholining real daromadlarini pasaytiradi, chunki bir xil miqdordagi pulga kamroq tovar va xizmatlar sotib olish mumkin bo'ladi. Bu turmush darajasining pasayishiga olib keladi.
- **Ishlab chiqaruvchilar uchun:** Ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi foyda marjasini kamaytiradi. Bu investitsiyalarni qisqartirishga va ishlab chiqarish hajmining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Pul islohotlari va uning pul muomalasini barqarorlashtirishdagi o'rni. Talab va taklif inflyatsiyasi.

Pul islohoti deb pul muomalasini barqarorlashtirish maqsadida davlat tomonidan pul tizimini o'zgartirishga aytiladi. Pul islohoti [metall pul muomalasi davrida](#), II Jahon urushidan keyin oltin deviz, oltin dollar muomalasi davrida o'tkazildi. Sobiq SSSRda pul islohoti 1922 – 24 yillarda va 1947 yillarda o'tkazildi. O'zbekistonda pul islohoti 1994 yilda o'tkazildi va respublika mustaqil davlat sifatida o'zining milliy pul birligiga

ega bo'ldi. Pul muomalasini barqarorlashtirishga pul islohotini o'tkazmasdan ham erishish mumkin. Pul muomalasini barqarorlashtirishning quyidagi usullari mavjud: revalvatsiya, devalvatsiya, denominatsiya. Mamlakatning iqtisodiy [rivojlanish darajasiga](#), iqtisodiyotning holatiga, pulning [qadrsizlanish darajasiga](#), davlat siyosatiga ko'ra davlat pul islohotini o'tkazishi, pulni revalvatsiya, denominatsiya qilishi mumkin. Pul kuchli qadrsizlangan vaziyatda faqat pul islohotini o'tkazish yo'li bilan pul tizimini barqarorlashtirish mumkin. [Pul islohoti](#), ya'ni nullifikatsiyada kuchli qadrsizlangan pul birligi bekor qilinadi va o'rniga yangi pul birligi kiritiladi. Masalan, sobiq SSSRda 192224 yillarda sovnaklarning kuchli qadrsizlanishi natijasida 1 rubl 50 mlrd. sovnakga almashtirilgan. Urushdan keyingi Germaniyada giperinflyatsiya natijasida 1924 yilda muomalaga yangi nemis markalari kiritilgan. eski reyxsmarkalar kuchli qadrsizlanishi natijasida muomalaga chiqarilgan yangi markalar 1 marka 1 trillion eski reyxsmarka nisbatida almashtirildi.

Reyxsmarkalar muomalasi bekor qilindi. Revalvatsiya – bu pul birligining oltin qiymatini tiklashdan iborat. Masalan, I jahon urushidan keyingi 1925-1928 yillarda o'tkazilgan pul islohoti tufayli funt sterlingning urushgacha bo'lgan oltin qiymati belgilandi. II Jahon urushidan keyin revalvatsiya natijasida dollarning valyuta kursi ko'tarildi. Germaniya Federativ Respublikasida 1961, 1969, 1971 yillarda revalvatsiya o'tkazilgan. Devalvatsiya – bu milliy valyuta kursining chet el vayutasiga nisbatan tushishidir. Pul birligining oltin miqdori belgilangan sharoitda devalvatsiya oltin miqdori tushib ketishini anglatgan. Masalan, 1971 yilda AQSH dollarining oltin miqdori 7,89 % ga, 1973 yil fevralda 10% ga kamaytirilgan. Suzuvchi valyuta kurslariga o'tgandan keyin devalvatsiya boshqariladigan valyuta kurslari asosida olib boriladi. Denominatsiya – baholar masshtabini yiriklashtirish, yani pul birligidagi «0»larni qisqartirishdan, pul birligida ko'rsatilgan nominalni kamaytirishdan iborat. Sovet pul tizimi qaror topa boshlagan davr – 1921-1922 yillarda ikki marta denominatsiya o'tkazilgan.

Xulosa

Inflyatsiya iqtisodiyotning murakkab va ko'p qirrali hodisasi bo'lib, uning sabablari va oqibatlari turlicha bo'lishi mumkin. Narxlar darajasining oshishi aholining real daromadlariga, ishlab chiqarish jarayonlariga va investitsiya muhitiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, inflyatsiyani nazorat qilish va uning salbiy oqibatlarini kamaytirish uchun davlat tomonidan puxta o'ylangan iqtisodiy siyosat yuritilishi zarur. O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatadiki, inflyatsiyaga qarshi samarali choralar ko'rish orqali iqtisodiy barqarorlikka erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'iyosiddin Safarov Abdullayevich, Zokirjon Bahodirov Olimjon o'g'li. "Inflyatsiyaning mamlakat iqtisodiy xavfsizligiga ta'siri va uni bartaraf etish chora-tadbirlari". ARES.UZ, 13-dekabr, 2022.
2. "Inflyatsiya, uning mohiyati, sabablari va ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari". Studylib.net.
3. "Inflyatsiyaning investitsion jarayonlarga ta'siri". Studylib.net.
4. "Inflyatsiyaning mamlakat iqtisodiyotiga ta'sirining tahlili va uni bartaraf etish choralari". Scienceweb.uz.
5. "O'zbekistonda inflyatsiya muammosi va unga qarshi kurash". Zenodo.org.
6. "Inflyatsiya, uning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari". Ilmiybaza.uz.
7. "Inflyatsiya tushunchasi va uning iqtisodiy mazmun mohiyati". Arxiv.uz.
8. "Inflyatsiya haqida boshlang'ich tushuncha". O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi.

